

שיקגו, מסכם שם קריירה מדעית בת 40 שנה שבהן עזר לקדם את הכלכלה ההתנהגותית למעמד של טרנד ענת לכתר ההגמוניה ככלי מרכזי לקבלת החלטות. הוא גם הקים קרן השקעות, פולר אנד תאלר נכסים שמה, שמשלבת באסטרטגיית ההשקעה שלה תובנות פסיכולוגיות על התנהגות ההמונים.

תאלר מונה השנה לתפקיד נשיא האגודה האמריקאית לחקר הכלכלה. האגודה עברה כברת דרך מרשימה מאז שכלכלנים צעירים נענו בעיקרם אף כשאמצו את עבודותיהם של עמוס טברסקי ודניאל כהנמן. נדמה שרק אחרי הענקת פרס נובל לכלכלה לכהנמן דור תלמידיו ובהם תאלר, זכו להכרה.

סיבה טובה לקרוא את הספר היא ההתחקות של תאלר אחרי האירועים הקטנים ששימשו קצה חוט לדעינות הכלכלה ההתנהגותית. ההתנהגויות האנושיות שלא מתיישבות עם הכלכלה הקלאסית. אלה שכלכלנים מתארים כזניחות או לא מהותיות, ושככלכלנים התנהגותיים טוענים שהן הן הבסיס לכלכלה כולה, גם העולמית.

תאלר מספר על שכן שטורח על כיסוח הדשא בחצר כדי לחסוך תשלום של 10 דולר, אך מסרב לכסח דשא בחצר אחרת תמורת 20 דולר. הוא עובד חינם ומוותר על רווח נקי של 10 דולר.

ידידה של תאלר נוסעת לחנות מרוחקת כדי לקנות שערן מעורר ב-35 דולר במקום ב-45, אך מסרבת לנסוע מרחק דומה כדי לחסוך את אותם 10 דולרים בעת קניית טלוויזיה שמחירה 495 דולר. גם תלמידיו לאורך השנים, תאלר חושף, התלוננו פחות על הקושי בבחינות שבהן סולם הציונים היה 0-137 ולא 0-100. זהו ה"אנוש": יחיד שמונע באינרציה, באופטימיות יתר, מתגונן מסיכונים זניחים ומתעלם מסכנות מיידיות, ובאופן שיטתי מפריז בחשיבות הידיעה האחר רונה שהגיעה לאוזניו.

ממשלות ברחבי העולם החלו לגייס אנשים כמו תאלר ותלמידיו בבקשה שייצגו ויתמכו בתהליכי גיבוש מדיניות. אולי בזכות ספרים כמו זה החלטות ממשל יהפכו ליותר "אנושיות" ופחות "כלכליות"? ■

פרופ' רפאלי הוא ראש המרכז לחקר האינטרנט באוניברסיטת חיפה
shezaf.rafaeli.net

איך עושים כלכלה התנהגותית?

והאם נגידי בנקים יתחילו ללמוד פסיכולוגיה

כלכלנים קלאסיים תמיד דמיינו אדם שכלתני ומחושב, שחותר תמיד להשאת התועלת שלו. החיה האנושית, לפי תורת הכלכלה השלטת, תמיד תבחר בעסקה הטובה ביותר, בין אם בעזרת חישובים מסובכים או בעזרת אינסטינקט אנושי. לחיה האנושית הזאת, הגיבור המדומיין של הכלכלנים, אפשר לקרוא Econ, "כלכל".

הכלכלנים החדשים, חוקרי כלכלה התנהגותית ובראשם ישראלים כגון דן אריאלי ואורי גניז, מטיילים ספק בקיומו של הכלכל הרבובטי, הרציונלי. הם טוענים שהנחת האדם הרציונלי אינה אקסיומה שמדארת את החברה האנושית, אלא שאיפתם, או גרוע מכך, פרי דמיונם של הכלכלנים הקלאסיים. הוא לא קיים. והמשוואות הנודעות של הכלכלה נכונות כשלא עצמן, אך לעתים קרובות הן לא רלבנטיות למציאות, כי הן שוגגות במשתנה אחד: האדם. הכלכלנים ההתנהגותיים מניחים שאותו אדם מתנהג אחרת לגמרי. לאדם שלהם נקרא Human, "אנוש".

והאנשים שפשוט מסרבים להתנהג לפי מודלים כלכליים, אנשים שמפריעים לכל התורות והנוסחאות לדייק בנבואותיהן, יכולים להיקרא "סוררים". וזהו מקור שמו של ספר חדש שהתפרסם בארצות הברית לפני כחודש וכבר הפך לרב מכר: "Misbehaving: the Making of Behavioral Economics", או "סוררים: יצירת הכלכלה ההתנהגותית". המחבר, פרופ' ריצ'רד תאלר מאוניברסיטת

דן אריאלי

מומחה להחלטות חשובות

האם הכוס יכולה לשפר את טעם המשקה?

פרופסור יקר, השבוע הזמנתי בבית קפה משקה בשם "תה לאטה ערפל-לונדון" (London Fog Tea Latte). הוא הוגש בספל חרסינה דקיק, ועל הקצף צויר סמל מלכה צרפתי בריח לבנדר. זה בלי ספק התה הכי טוב שטעמתי מימי. האם הציפיות שלי שיפרו את הטעם?

צ' היקרה,

הציפיות שלך שיפרו את הטעם, בוודאות. בניסוי שערכנו לפני עשר שנים ב-MIT חילקנו לסטודנטים שתי דגימות קטנות של בירה וביקשנו מהם לבחור מאיזו הם רוצים לקבל כוס מלאה. דגימה אחת היתה של בירה רגילה, והשנייה היתה של אותה בירה בתוספת חומץ בלסמי.

כשלא סיפרנו לסטודנטים על המרכיב המיוחד, הם העדיפו את הבירה עם התוספת. כשאמרנו על הבירה המשודרגת שהיא לפי "מתכון מסורתי", יותר טועמים העדיפו אותה. אבל כשכנן סיפרנו לטועמים על החומץ הם הניחו שהם ישנאו את הדגימה הכהה יותר, וכצפוי כך היה. הציפיות פעלו והשיפוע על החוויה.

תוצאות של עוד ניסויים מהסוג הזה מצביעות על כך שציפיות אכן משפיעות על ההנאה שלנו ועל מה שאנחנו אוהבים.

חשוב מכך, הניסויים מראים שציפיות יוצרות משהו פנימי מרתק בין המוח והתפיסה שלנו: אנחנו תמיד מנסים לחזות את העתיד ולהתכוון אליו, ובעוד שהגוף שלנו משתנה כדי להתאים עצמו לחוויה המצופה, הוא גם מגביר את הסיכוי שהציפיות אכן יתממשו.

זו הסיבה שציפיות יכולות לשנות את החוויה החושית עצמה, לטוב ולרע. ולכן מומלץ לאמץ אותן, ואפילו להיעזר בהן – לפתח ציפיות גבוהות, אבל לא מוגזמות – כדי ליהנות יותר, לא רק מתה, אלא גם מטוילים, בילויים ומפגשים עם חברים.

דרך אגב, בשבוע הבא התשובה שלי תהיה מלאה תובנות שימושיות. את לא רוצה לפספס את זה.

פרופ' אריאלי הוא חוקר כלכלה התנהגותית ומחבר רבייהמכר "לא רציונלי אבל לא נורא" ו"האמת על באמת".
askdan@calcalist.co.il | אריאלי: דן

24
25

אורניום חושך

מה הלאה אחי רז

בקרב: עזרה בדרך

אף על פי שהיא מתרחשת על מאדים, עליית "The Martian" מזכירה יותר את רובינזון קרוזו מאשר מותחן מדע בדיוני. מאט דימון הלכוד על הכוכב האדום לא נאבק בחיזורים מרושעים אלא ביסודות ההישרדות, כגון גידול אוכל לעצמו. שיבוצו של רידלי סקוט כבמאי מבטיח את אחד הסרטים המסקרנים של השנה.

<http://bit.ly/Martian-Trailer>

אפליקציה: ערוץ הקניות

אפליקציה שמחזירה לחיים את האינפומרשלז? את באמת לא ראינו מגיע. זה באמת לא ראינו MikMak מנסה לתקוף את מזווית חדשה ייחודית את תחום השופינג ודיגיטלי, עם פרסומות וידיאו קצרות וכיפיות שהם מייצרים בעצמם למוצרים שמחירים לא עולה על 100 דולר. האם החופשי נחיה ונראה.

mikmak.tv

למה אחרי הקפה צריך לשירותים?

אני ובת זוגתי מתחבטים בקושייה "מדוע קפה גורם לך לרוץ לשירותים?". התוכל להסיר את מעטה המסתורין מעל חידה עתיקת יומין זו?

17

איור: עירן מנדל

דן היקה

לא תמיד ניתן להסיק מן הפרט אל הכלל. עליי, למשל, אין לקפה את ההשפעה הבריחה הזו. למעשה, ב-1990 התפרסם בז'ורנל המדעי הנחשב "גאט" ("מע"י" בתרגום חופשי) מחקר שעסק בדיוק בנושא הזה, ובחלקו הראשון – שהתבסס על סקר פשוט – 71% מהנשאלים טענו שקפה לא שולח אותם לשום מקום, לא בריצה ולא בהליכה. אתה וזוגי תך שתחיה פשוט שייכים ל-29% הנותרים.

אחרי השאלון התמים הזדרזו החוקרים החרוצים לתחוב לישבני הנבדקים חישנים רקטליים משוכללים (משהו בין מדחום לצעצוע מין) שמודדים את התכווצויות המעיין שגורמות לנו לרוץ. אחרי חצי שעה של התאוששות לגמו הנבדקים משקאות שונים, והתברר שהם מכירים את מערכות העיכול שלהם יפה מאד. אצל אלה שטענו שקפה לא מעניין להם את הקפה האחורי אכן לא אובחנה כל פעילות מיוחדת. אצל השאר, שתיית קפה גרמה לפרפורי התרגשות משמעותיים בתוך ארבע דקות בממוצע. ברור שזו לא יכולה להיות תגובה ישירה, כי שום

הדחף להתפנות עולה כשהמח מחליט שהגיע הזמן. לכן הרבה אנשים לא חשים צורך לפנות את המעיין כשהם בסביבה לא מוכרת, וברגע שהם רואים את הבית הם כבר מתקשים להתאפק

דבר לא אמור לעבור את מערכת העיכול מקצה לקצה בתוך ארבע דקות. זה לא הקפאין, כי קפה נטול קפאין הקפיץ את החישנים ממש כמו קפה רגיל, ואלה לא החלב או הסוכר, שבהם החוקרים האמיצים כלל לא עשו שימוש. זו גם לא כמות הנוזלים, כי כוס מים חמים לא הפיקה כל תגובה ניכרת. אז מה כן? למדע עדיין אין תשובה חד-משמעית, אבל לי יש השערה מלומדת: זה הכל בראש. כשאנחנו נורא צריכים ונרמה שהגוף לא יכול לעמוד בפרץ, זה בעצם רק המח שמבלבל לנו את המח. הגוף מסוגל

להחזיק כמויות נאות של צואה לפרקי זמן ארוכים, ואם פתאום יזנק עליך אריה, אני מבטיח לך שגם הצורך הרחוף ביותר יעלם מניה וביה.

כשאתה חש צורך רחוף, זה רק כי המח החליט שע"כשיו זמן מתאים. לכן הרבה אנשים לא חשים בצורך לפנות את המעיין כשהם נמצאים בסביבה לא מוכרת, אך ברגע שהם רואים את הבית הם מרגישים שעוד רגע הם עושים במכנסיים. וקפה הוא עניין של הרגל. לא רק שהוא מסמל עבור רבים מאיתנו את הפסקת הקפה – זמן מצוין גם להפסקת שירותים – הוא גם נלגם לעיתים קרובות קצת אחרי ההתעוררות – מועד קלאסי ואהוב לביקור בבית הכבוד.

אפשר גם לבדוק את ההשערה הזו. פשוט צריך למצוא קבוצת אנשים שלא רגילים לשנות קפה, רצוי מתרבות שכלל לא צורכת את המשקה הזה, ולחזור על הניסוי מ-1990. אם מי מהקוראים יכול להתארגן על חישנים רקטליים, אני מוכן להביא את הקפה.

שאלות לבלדד השוחי: askbidad@calcalist.co.il

אוכל: ארגון להבה

5 אם יש לכם חצר מגיע לכם להצטייד במנגל העתידי, RoccBox. הוא עובד על גז או עץ, ומגיע בתוך רבע שעה לטמפרטורה פסיכית של 500 מעלות צלזיוס, מה שמבטיח הכנת פיצה ב-90 שניות בדיוק. היצרנים מבטיחים שהוא מעולה גם להכנת בשר, דגים, לחם, ועוד שפע מאכלים. אה, והוא יפהפה. 350 ליש"ט בהזמנה מוקדמת.

roccbox.com

ים: חבטת העתיד

האם יש מה לשפר במשחק המטקות הקלאסי? היזמים הישראליים שמאחורי Kapau חושבים שכן. הכוונה שלהם היא להחליף את המטקה במחבת מודרני עם מיתרי טניס, מה שיפתור אחת ולתמיד את מפגע הרעש של החבטות. כדור שעוצב במיוחד אמור גם הוא לשפר את החוויה. 69 יורו בקיקסטארטר.

<http://bit.ly/KapauR>

3

גאדג'יט: אם יש לך שמש

עד שייפתר משבר האנרגיה שגורם לנו להסתובב עם מטענים ניידים, חייבים להאיץ את מירוץ החימוש בתחום. ה-Solartab נראה ממש כמו אייפד, וכמו שבטח ייחשבתם, הוא אוגר את האנרגיה שלו מהשמש באמצעות לוח סולארי מודולרי. הוא כולל שתי יציאות USB ועוד אחת למיני-USB, ועולה 119 דולר.

mysolartab.com

